

Bro 7-175
330

*een veilig huis voor
het Spaanse kind*

picana

door

Dr. A. Romein-Verschoor

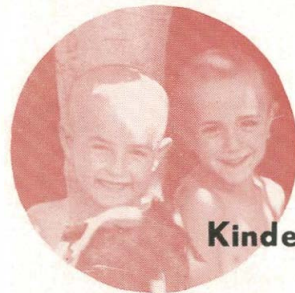
882

*een veilig huis voor
het Spaanse kind*

Int. Instituut
Soc. Geschiedenis
Amsterdam

picana

een
veilige
toekomst
voor
het
Spaanse
volk

Kinderen in het land van de zon

Ieder die wel eens van rondom de kusten der Noordzee naar het Zuiden trok, naar Zuid-Europa, Afrika of verder nog naar het Oosten, als zeeman, zendeling of toerist, bewaart, wanneer hij een menselijk mens is, in zijn foto-album en in zijn hart het beeld van de lieflijkste verrassing uit het land in de zon: de kinderen.

In trosjes groeien ze langs de kaden der havensteden en rondom de dorpsputten en als jonge dieren bevolken zij het landschap: bruin en zwart, naakt, in lompen, vervuild, maar lachend, levend, gretig en nieuwsgierig.

De reiziger die zich overgaf aan de duizend bekoringen van een reis door Spanje,

BRO $\frac{SP 175}{330}$

genoot met de vreugde om sinaasappel- en amandelbloesem, om Cid-landschappen en Moorse kastelen, om de schatten van Prado en Escorial, ook de bestendige verterding om de uitbundige en schaamteloze bloei van het mensenkind in de zon. Genoot... en vroeg niet. Vroeg niet hoe vele van deze kinderen in dit leven „vlak bij de natuur” aan de hardheid der natuur ten gronde gingen, vroeg niet hoe deze kinderen zo angstwekkend snel tot dorre en verlepte vrouwen, tot getaande, norske mannen werden.

Het rust-uurtje in het kindertehuis in Picana

De Spaanse republiek en de kinderen.

Het zal de nooit volprezen verdienste van de Spaanse republiek blijven, dat zij dit moeilijk en pijnlijk probleem van de kinderen, van een in zijn jeugd geestelijk en lichamelijk verwaarloosd volk, te midden van al haar tegenslagen heeft aangevat.

Men spreekt van het „rode”, het „revolutionaire” Spanje en schuift daarmee, bewust of onbewust, het stempel der onwetigheid van de fascistische rebellen op de regelmatig gekozen republikeinse regering af.

Wanneer men echter op één punt van revolutionaire maatregelen der regering kan spreken, dan ten aanzien van alles wat de verzorging van de jeugd en het onderwijs betreft. Maar dan dezelfde revolutio-

naire maatregelen wel te verstaan, die hier te lande omstreeks anderhalve eeuw geleden genomen werden, niet door de een of andere „rode” regering, maar door . . . het „Nut van het Algemeen”.

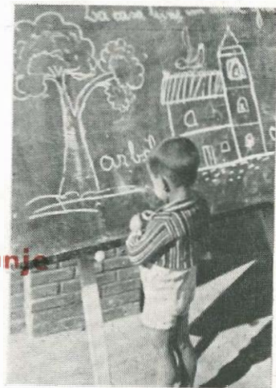
Welke die maatregelen dan waren? Om te beginnen: het bouwen van scholen en het naar een geordend plan opleiden van geschikte leerkrachten. Het onderwijs in de Republiek der Vereenigde Nederlanden was in vergelyk met elders opmerkelijk goed en algemeen, maar voor $\pm$ 1800 dacht men er toch niet aan een school te bouwen: daarvoor was immers ieder afgedankt magazijn of oude-mannenhuys te gebruiken; dacht men er niet aan onderwijzers volgens bepaalde normen op te leiden: er waren genoeg mensen die lezen en rekenen konden en een fraaie hand schreven.

José Diaz
een kleuter uit
het kindertehuis

Onderwijs

in het oude Spanje

De toestanden op onderwijsgebied, die omstreeks 1930 in het vermolmd rijk van Alfons XIII heersten, laten zich slechts op een afstand vergelijken met die in Nederland van 150 jaar geleden. In het algemeen bleven ze er ver bij achter: het analphabetsisme was veel sterker, het gemiddelde peil der onderwijskrachten lager. Maar vooral: het streven van de overheid op onderwijsgebied was niet voor, maar achterwaarts gericht. De geest van het oude Spanje ten aanzien van de volksoontwikkeling kan niet beter worden weergegeven, dan in de woorden die de markies van Lozoya onlangs in de Franco-courant *El Correo de España* schreef: „Al het ongeluk van Spanje spruit voort uit het dwaze verlangen

van de regeringen om de Spanjaarden lezen en schrijven te leren. Als men de mensen lezen en schrijven leert, druppelt men hun het vergif in, dat voor hen en hun vaderland een ongeluk zal worden."

Het jonge, modern denkende Spaanse intellect, dat tegen deze dompergeest in verzet kwam, zag zich tegenover een geweldige taak gesteld — en tegenover een machtigen en gewetenlozen vijand. Dat ondervond al in 1909 Francisco Ferrer, die het gewaagd had tegen het clericaal verzet in, een moderne school te stichten en die eindigde ... voor het executie-peleton.

Dat ondervonden minder tragisch, maar in een uitputtende dagelijkse strijd de onderwijzers der weinige openbare scholen.

Een paar jaar geleden vertelde in een van onze grote dagbladen een Hollandse onderwijzer van een bezoek bij een paar Spaanse collega's, niet ergens in een uithoek van het land, maar in de hoofdstad zelf. De school was gevestigd in een uitgewoond bovenhuis in een rommelige achterstraat. Er waren twee onderwijzers, de éne die de moed al had opgegeven diende zijn haveloos troepje in die haveloze om-

geving de haveloze resten van zijn kennis op, de ander, nog jong en enthousiast, spaarde tot op de honger toe van zijn schamel salarisje en de moeizame bijdragen der arme ouders om met eigen krachten zijn lokaal van een streekje verf, een behangselpapiertje en de allernoodzakelijkste leermiddelen te voorzien.

Overwegend was het onderwijs nog in handen van of onder contrôle van de kerk. En dat niet een kerk die, gelijk in Noord-Europa, de katholieke jeugd slechts heeft kunnen behouden, door in de uitrusting, het program, het leerkrachtenmateriaal van haar onderwijs met haar tijd mede te gaan, maar een kerk, die haar onderwijs-monopolie tot een monopolie van de onwetendheid had gemaakt, een kerk, aan welker onderwijsmethode geen beschaafde Hollandse katholiek zijn kinderen zou overlaten.

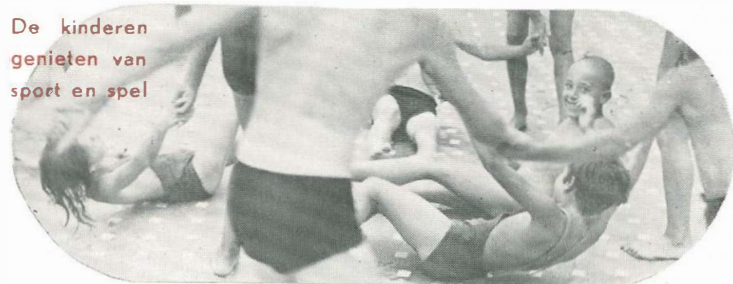
Een paar sprekende cijfers slechts ter vergelijking: in 1860 was ruim 75 % van de Spaanse bevolking analphabeet, kort voor het uitroepen van de republiek (dus $\pm$ 1930) was dit percentage nog altijd 52 %. Daartegenover bedenke men, dat toen in

1900 hier te lande de leerplicht-wet werd uitgevaardigd, het aantal schoolgaande kinderen slechts met klein 10 % toenam. 52 % analphabeten, geen schoolgebouwen die aan redelijke eisen voldoen, een zeer beperkt aantal geschoolde leerkrachten — ziedaar de gegevens waarmee de republiek in 1931 haar taak van onderwijs-hervorming, men mag wel zeggen van onderwijs-opbouw, begon. Hoe onmiddellijk de vaart van die opbouw samenhangt met de vooruitstrevendheid der regering, ziet men uit het volgende staatje van de lager-onderwijs-begroting in de jaren sinds 1931.

1931	. . .	14.314.090	pesetas
1932	. . .	57.290.745	"
1933	. . .	43.637.411	"
1934	. . .	30.371.035	"
1935	. . .	9.000.000	"
1936	. . .	3.496.474	"
1937	. . .	142.969.482	"

De inzinking in 1935 valt tijdens het reactionaire bewind Lerroux-Gil Robles.

De kinderen
genieten van
sport en spel

En onder het nieuwe bewind

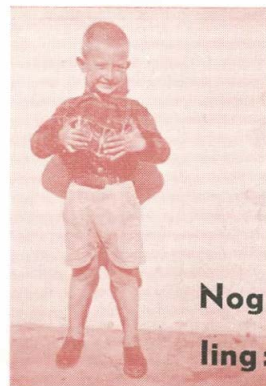
Maar iets nog veel treffenders leren we uit dit staatje, n.l. dat na Franco's greep naar de macht en tijdens nu anderhalf jaar burgeroorlog, die van de Spaanse regering en het Spaanse volk de uiterste krachtsinspanning hebben gevegd, de onderwijs-opbouw rustig — nee rusteloos! — is voortgezet. Dat dit mogelijk is gebleken in een door de vreselijkste aller oorlogen geschokt land, bewijst niet alleen hoezeer de volksfront-regering ernst maakt met haar opvatting van volksontwikkeling, maar ook hoe groot de honger naar ontwikkeling onder het Spaanse volk zelf is.

Het bewijst ook, dat de markies van Lozoya **van zijn standpunt** gelijk had: voor een vooruitstrevende democratische staat, die moet steunen op een geschoolde openbare mening, is een zo breed mogelijke volkswontwikkeling een noodzakelijkheid, een dom en ongeletterd volk een gevaar, maar voor de totalitaire staat, op slaafse onderwerping gebouwd, is volksonderwijs een gif, dat, zoal niet het „vaderland”, dan toch zeker het recht van een aantal grandes om dat vaderland als hun persoonlijk bezit te beschouwen, in gevaar brengt.

Vandaar dat in het jaar tussen 1 Juli 1936 en 1 Juli 1937 in Barcelona 14 miljoen peseta's besteed werden aan de bouw van 110 modern geoutilleerde scholen, waarin 80.000 kinderen konden worden ondergebracht, die vóór die tijd van alle onderwijs verstoken waren.

Vandaar dat de Staatscourant van Burgos van 5 Sept. een decreet bevat, dat de opheffing van de openbare scholen in 31 plaatsen van het Franco-gebied voorschrijft en de opheffing van de H.B.S.-en in Sevilla en Malaga aanbeveelt, omdat „de oorlog zoveel geld opsloopt, dat de uitgaven van civiele aard moeten worden besnoeid”.

Nog een „revolutionaire” instelling: *zuigelingen*zorg

Niet alleen op onderwijsgebied was in Spanje de zorg voor het kind jaren en jaren ten achter en wordt er nu met inspanning van alle beschikbare krachten in een geforceerd tempo gewerkt om het verlorene in te halen: het ministerie van gezondheid heeft de organisatie van de zuigelingen- en zwangerschapszorg ter hand genomen. In korte tijd werden in verschillende plaatsen 30 consultatiebureaux ingericht, waarbij $\pm$ 45.000 zuigelingen staan ingeschreven en waarvan het aantal jeugdige klanten dagelijks met een 350 toeneemt. In de gebieden binnen het gevechtsterrein en in het bijzonder te Madrid hebben deze bureaux niet alleen een raad-

gevende functie, maar moeten zij de zuigelingen letterlijk voor de hongerdood bewaren: in Madrid met nog altijd een bevolking van 1 miljoen zielen, waaronder 8000 zieken en gewonden in de hospitalen, kan dagelijks niet meer dan 6000 L. melk worden aangevoerd, dat is dus ruim 1 liter op 200 personen. Daarom moet aan de moeders van de 18.000 zuigelingen, die in de consultatiebureaux van Madrid staan inge-

schreven, wekelijks 800 gram melkpoeder worden uitgereikt. Voor de toezending van deze melkpoeder, waar niet alleen de zorg en het leed van duizenden moeders, maar ook de ondergang van een hele generatie mee gemoeid is, is het Spaanse volk op hulp van buiten aangewezen...

jolijt in
de tuin van
het tehuis

Breng de kinderen in veiligheid

Op 26 October 1936 vielen de eerste bommen op Madrid. Van dat ogenblik af drukte een nieuwe zorg: het onderbrengen van de uit de hoofdstad en andere gebieden in het gevechtsterrein geëvacueerde kinderen. Gedeeltelijk werden de kinderen in dorpen zover mogelijk van de fronten in gezinnen ondergebracht, waarbij telkens voor 50 kinderen een onderwijzer werd belast met het onderwijs en de contrôle op hun verzorging. In 406 van deze gezinskolonies konden 33.120 kinderen worden opgenomen.

Wanneer men, zoals oorspronkelijk het plan was, een groep kinderen ter verzorging naar Holland had kunnen sturen, zou men hier zeker ook de voorkeur hebben gegeven aan deze gezinsverpleging, op dezelfde wijze als indertijd met de Hongaarse en Duitse kinderen, die tijdens de inflatieperiode hierheen kwamen. In Spanje denkt men daar anders over en dat is zeer begrijpelijk. Ten eerste heeft men daar een zeer groot aantal kinderen onder uiterst moeilijke omstandigheden zonder behoorlijke tijd van voorbereiding onder dak moeten brengen. En dat bij een ongetwijfeld goedwillende, maar armelijk behuisde en hygiënisch-onwetende plattelandsbevolking. Voor de taak der controlerende onderwijzers moet men op die manier mensen vinden die feldwebel, engel en onderwijzer tegelijk zijn.

Maar er is nog een andere reden, waarom men er de voorkeur aan geeft de kinderen in grote groepen onder te brengen in door de regering beschikbaar gestelde tehuizen. De jonge, moderne onderwijsmensen, die in het nieuwe Spanje de taak

der volksopvoeding ter hand hebben genomen, zagen hier een kans om een begin te maken niet alleen met het op Europees peil brengen van de Spaanse school, maar ook om een flinke stoot te geven tot de popularisering van moderne, opvoedkundige gedachten, zowel in de „gestichts”- als in de „gezins”-opvoeding.

Waarom kinderk huizen

Want hoe vast men ook overtuigd mag zijn, dat dergelijke gedachten pas geheel tot hun recht komen, wanneer ze binnen het gezinsleven zijn doorgedrongen, de geschiedenis der paedagogie leert ons niettemin, de grote hervormende waarde van het model-kinderhuis, waar los van de verouderde tradities, die in het gezin welig doortieren, een nieuw begin kan worden gemaakt. Een nieuwe schepping zijn deze tehuizen dan ook noch als verschijnsel, noch in hun opvoedingsmethode, waarvan wij hier tal van toepassingen in school-, opvoedings- en kampwezen kennen: gemeen-

ze schrijft
een brief
aan haar vader

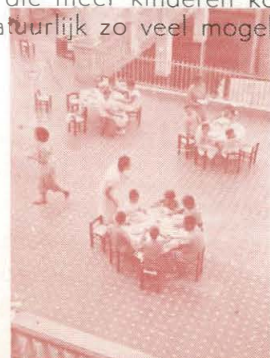

ook nuttige
handenarbeid
wordt
beoefend

schappelijk leven van leiders en kinderen, evenwichtige verdeling van de dag over leren, handenarbeid, lichaamsbeweging en spel, zelfwerkzaamheid en het betrekken van de kinderen in de verantwoordelijkheid voor de goede gang van zaken. Wel nieuw en bewonderenswaardig nieuw is dat een dergelijk werk tot stand kan komen in een land, dat men zonder overdrijving met een belegerde veste kan vergelijken en waar

regering en volk voortdurend tot de uiterste krachtsinspanning worden gedwongen, om zich de overmacht van buitenlandse indringers van het lijf te houden. Maar het Spaanse Ministerie van Onderwijs, die de grote betekenis van dit werk heeft ingezien, heeft zelf de leiding ervan in handen genomen en in Augustus 1.1. een uitvoerige instructie voor de organisatie van kinderkolonies uitgegeven. Het is een levendig gesteld stukje gezond menserverstand, dat helemaal niet departementaal ruikt.

Als ideaal stelt men zich de kleine kolonie van omstreeks 50 kinderen, waarin gemakkelijker een huiselijke en gemoedelijke sfeer bewaard kan blijven, maar men heeft vaak van de nood een deugd moeten maken en waar men grote buitenverblijven beschikbaar had, die meer kinderen konden bergen er natuurlijk zo veel mogelijk opgenomen.

Volgens de laatste berichten zijn de tehuizen als volgt over de provincies verdeeld:

	tehuizen	kinderen
Valencia	31	3500
Castillon	10	730
Alicante	40	2260
Cuenca	3	500
Aragon	39	830
Murcia	20	1014
Catalonië	15	3293

De 21 tehuizen, waarvan buitenlandse organisaties de verzorging en financiering op zich hebben genomen, zijn als volgt over de naties verdeeld:

U.S.A.	5
België	4
Frankrijk	3
Nederland	1
Canada	2
Egypte	1
Uruguay	1
Noorwegen	1
Chili	2
Columbia	1

In Spanje staat een Hollands huis

De Hollandse kolonie bevindt zich met nog twee andere te Picaña (in de buurt van Valencia), is gevestigd in een mooi buitenhuis en bergt 65 kinderen. Een Hollandse verpleegster, Zr. Fred. van Dordrecht, door de Commissie „Hulp aan Spanje” uitgezonden, is met het hygiënisch toezicht en de verzorging van eventuele zieken belast. Verder is er een onderwijzer-leider en „Maria”, die de leiding van de huishouding heeft.

Over haar schrijft Zr. Van Dordrecht: Maria is 34 jaar oud, weduwe en moeder van 5 kinderen waarvoor ze in Madrid de kost verdiende als werkster in een laboratorium. Bij de belegering van Madrid, toen er gebrek aan voedsel kwam, werden haar kinderen met een groep scholieren naar Valencia gezonden en ondergebracht in gezinnen. Na een paar maanden vertrok ook Maria naar Valencia, omdat er geen werk meer voor haar was in Madrid, waar

vele bedrijven stil gelegd waren. Toen ze hoorde, dat er een vrouw gezocht werd om de huishouding te leiden in een kinderkolonie te Picaña, bood zij zich spontaan aan, hoewel zij daardoor van haar kinderen gescheiden werd, die in een andere plaats in een kolonie werden ondergebracht. Zij is gelukkig de regering te kunnen helpen in haar grote taak en werkt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat met een vrolijk en opgewekt gezicht. De kolonies, zegt ze, zijn het beste voor de kinderen. Hier zijn ze het veiligst en het best verzorgd. Op mijn vraag of zij niet liever bij haar kinderen gebleven was, zei ze: Mijn kinderen maken het goed, iedere veertien dagen kan ik ze bezoeken en mijn werk is hier in deze kolonie.

Dat Zr. Van Dordrecht zelf ook met een vrolijk en opgewekt gezicht van 's morgens vroeg tot 's avonds laat aan het werk is, moeten wij maar tussen de regels van haar brieven doorlezen of langs andere weg horen, maar een feit is het zeker. Uit de enkele brieven, waarvoor zij tussen haar werk door tijd vindt, leren wij haar kennen als

een zonne-
bad in de
Spaanse zon

een vertegenwoordigster van de beste Hollandse tradities van zindelijkheid en orde en als een vrouw, die zonder veel omslag te maken vraagt, wat **moet** en niet wat **kan** en dan ook zorgt dat het gebeurt.

„Is het mogelijk dat het comité soda, lysol, vette watten en taft voor de kolonie zendt vanuit Holland? Deze dingen zijn hier moeilijk of niet te krijgen en zijn toch hard nodig in een huis van 65 kinderen, vooral soda en lysol.”

„Kolonie no. 2, jullie petekind, heeft grote behoefte aan een houten installatie in de badkamer, waar de kinderen 's avonds hun kleren en verder hun handdoek en beker met tandenborstel kunnen bergen. Volgens opgave zal dat 1000 peseta's kosten en dat kan de kolonie niet betalen. Voor jullie zal het niet moeilijk zijn dat geld bij elkaar te krijgen, ik weet alleen niet of het mogelijk is het te sturen. Nu bergen de kinderen hun kleren op stoelen in de slaapkamer, wat het nadeel heeft, dat ze de kans hebben hun pyama over ongeveer al hun kleren aan te trekken.”

Het is duidelijk, dat deze verpleegster

bereid is zich aan alle onwennigheden van een vreemd land en aan alle ongemakken van de oorlogstoestand (inclusief bombardementen) aan te passen, maar niet van zins is, iets van haar Hollands-degelijke vakprincipes op te geven: onverbiddelijk krijgen er dagelijks tien schaapjes van haar kudde „een grote beurt”. Geen wonder dat men na een paar maanden vanuit de beide andere kolonies te Picaña is komen vragen of Zr. Van Dordrecht haar hygiënisch toezicht ook daarover wilde uitstrekken — en dat zij er niet over gedacht heeft te weigeren.

„Ik heb het op het ogenblik erg druk, ’ schrijft zij op 20 Dec. 1937; „we hebben in deze kolonie 5 kinderen met een huidziekte, die gesepareerd van de anderen zijn en iedere avond helemaal met pasta ingesmeerd worden; verder geef ik aan 5 kinderen injecties en heb tezamen in de drie kolonies ongeveer 35 kinderen onder dagelijkse behandeling (ogen, oren, wondjes, enz.). Als ik ze allemaal bij elkaar had, zou het veel vlugger gaan, maar nu moet ik van de ene kolonie naar de andere en

film-
voorstelling
in het
tehuis

moet vaak wachten tot ze er allemaal zijn.”

Er is nog iets, waarvan Zr. Van Dordrecht weet dat het **moet** en dat dus gebeurt: het is nodig dat de mensen hier in Holland weten, wat er daar in Picaña en overal elders in de kinderruizen in Spanje gebeurt, dat ze weten met hoe betrekkelijk geringe middelen daarginds duizenden kinderen gered kunnen worden van de dood — en erger. Daarom heeft zij tijd gevonden ons een reeks foto's te sturen, die een beeld geven van het leven en bedrijf in kolonie no. 2, daarom verzamelde en annoteerde zij zorgvuldig een stapel brieven en tekeningen van de kinderen zelf, die dat op nog ontroerender wijze doen. Al deze kinderen hebben bij herhaling de gruwelijke angst van het luchtbombardement medegemaakt. Ze zijn er aan gewend, er tegen gehard, zou men zeggen, als men in een brief van hun verzorgster leest: „We zaten vanmiddag aan tafel na het eten te zingen, toen enige kinderen plotseling riepen: „un bombardeo"! Even zwegen allen en we hoorden de doffe knallen van de ontploffingen. Toen begonnen

alle kinderen hartstochtelijk verder te zingen. Je had die kleine moedige gezichten moeten zien. Het bleek het afweergeschut te zijn dat gericht was op vliegtuigen, die uit de richting Teruel over Picaña vlogen."

Ziet men echter de tekeningen in de brievenmap door, dan blijkt hoe de oorlog door de gedachten van deze kinderen spookt (tot in de onbeholpenste krabbeltjes der zesjarigen duikt het bombardementsvliegtuig en het brandende huis op) en hoeveel zorg en rust er nodig zijn om te voorkomen, dat deze geschokte kinderen niet tot nerveuse mensen worden.

het zwembad te Picaña

wat

kunnen wij doen?

Die rust tracht de Spaanse regering hun naar haar beste, helaas beperkte, krachten te geven. Die zorg is in handen van vrouwen als Zr. Van Dordrecht en de honderden Spaanse en buitenlandse jonge mannen en vrouwen, die zich aan dit werk geven ook gewaarborgd — als door de landen die hen uitzonden geregeld de middelen worden verschaft om hun werk te kunnen voortzetten. Er worden in de Spaanse kindertehuizen met weinig geld wonderen gedaan: voor f 10. — in de maand kan men er een kind eenvoudig maar behoorlijk herbergen en voeden. Maar voor 65 kinderen betekent dat al een minimum maandelijkse begroting — afgezien van onvoorziene uitgaven — van f 650. —. En in de bestaande tehuizen zijn alleen nog maar de kinderen uit de meest bedreigde gebieden ondergebracht. Naarmate de kwaadaardigheid van de luchtaanvallen toeneemt — en alles

een kist
Hollandse
eieren
zo juist aan-
gekomen!

schijnt daar helaas op te wijzen — komen nieuwe gebieden voor evacuatie in aanmerking. **En Hulp aan Spanje wil meer!** Wij zeiden het al: Spanje is een belegerde vesting — met de voedingstoestanden van een belegerde vesting. Welk een vreugde heerste er in kolonie 2, toen daar een zending Hollandse chocolade en eieren aankwam! De meeste kinderen hadden in meer dan een jaar geen ei gezien. En dan zijn er consultatiebureaux voor zuigelingen, waarvan de commissie er zo graag, al was het er voorlopig maar een, onder haar peetschap wilde nemen. Maar dat betekent niet louter een vriendelijk gebaar, dat betekent maandelijks zendingen van gecondenseerde melk en melkpoeder.

Wij zijn er van overtuigd, dat zeer, zeer velen hier te lande nog niet wisten welk een menslievend en dringend noodzakelijk werk er in de Spaanse kindertehuizen gedaan wordt en nog gedaan zou kunnen worden en wij hopen van harte dat dit geschriftje er iets toe zal kunnen bijdragen, dit werk de bekendheid te geven, die het verdient.

En wij zijn er ook van overtuigd, dat dan veel en veel meer Nederlanders dan tot nu toe, zich geroepen voelen, dit werk en de uitbreiding ervan mogelijk te maken door de Comm. „Hulp aan Spanje” te steunen en anderen daartoe op te wekken.

invulformulier

naam

adres

- a stelt maandelijks een bedrag beschikbaar van f. 10.- voor 1 peetschap in het Nederlandsche Kindertehuis in Picana.
- b stelt maandelijks een bedrag beschikbaar van f. als bijdrage in de ondersteuning van het kindertehuis.
- c geeft zich op als medewerker (ster) van de ³Afd. Ned. Kindertehuis Picana van de Commissie „Hulp aan Spanje”.

doorhalen wat niet verlangd wordt

Landelijk secretariaat van de afd.
Nederlandsch Kindertehuis
van de comm. „Hulp aan Spanje”
Keizersgracht 810, A'dam-C., Tel. 34104

postgiro 123556

ten name van :
Penningm. afd. Nederl. Kindertehuis
van de comm. „Hulp aan Spanje”
Keizersgracht 810, A'dam-C.

hierlangs afknippen

sub-commissies

Amsterdam: Mevr. Mr. J. C. M. 't Hart Tondou, ^{*}
Sarphatipark 77, Tel. 95069.

Den Haag: Mevr. B. van Santen,
Vondelstraat 27, Tel. 331722.

Gouda: A. Zegers,
Gouwe 32,

Haarlem: Mej. A. Sillevis, Anton Mauvestraat 1,
Heemstede, Tel. 15955.

Hilversum: Mevr. M. E. Roelofs, Staringlaan 7.

Leerdam: Mevr. D. ter Haar-Marchi.

Rotterdam: Mevr. J. F. Börger-Jurriaanse,
Schiekade 156,

Utrecht: Mevr. F. A. de Graaf-de Roever,
Frans Halsstraat 55, Tel. 17043.

10
cent

**Uitgave van de afd. Kindertehuis Picana
v.d. commissie „Hulp aan Spanje”**